

УДК 330.332.2

Марина Пашкевич

Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», м. Дніпропетровськ

ЭФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Анотація. Досліджено теоретичні основи управління інвестиційним потенціалом підприємств згідно принципів сталого економічного розвитку. Удосконалено підходи до визначення поняття «інвестиційний потенціал» підприємства, оцінки ефективності управління інвестиційним потенціалом підприємства, ранжування галузей економіки за показником інвестиційного потенціалу підприємств.

Ключові слова: інвестиційний потенціал, інвестиційна діяльність, підприємство, сталий розвиток, управління.

Марина Пашкевич

ЭФФЕКТИВНОЕ УПРАВЛЕНИЕ ИНВЕСТИЦИОННЫМ ПОТЕНЦИАЛОМ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ

Аннотация. Исследованно теоретические основы управления инвестиционным потенциалом предприятий на принципах устойчивого экономического развития. Усовершенствованы подходы к опеределению понятия «инвестиционный потенциал» предприятия, оценке эффективности управления инвестиционным потенциалом предприятия, ранжирования отраслей экономики по показателю инвестиционного потенциала предприятий.

Ключевые слова: инвестиционный потенциал, инвестиционная деятельность, предприятие, устойчивое развитие, управление.

Marina Pashkevych

ENTERPRISES OF UKRAINE: EFFECTIVE INVESTMENT POTENCIAL MANAGEMENT

Abstract. The issues of enterprise investment potential effective management according to principles of sustainable development are investigated. The determination of enterprise investment potential, the indicator of investment management effectiveness assessment and approaches to ranking of branches in compliance with enterprise investment potential are developed.

Keywords: investment potential, investment activity, enterprise, sustainable development, management.

Постановка проблеми. Модернізація економіки України, як головна мета державної політики, проголошена у 2011 році щорічним посланням Президента України до Верховної Ради, ґрунтується на оновленні не тільки матеріальної бази вітчизняних підприємств, але й основних принципів управління в умовах сталої економіки [4]. Саме парадигми сталого розвитку, такі, як екологічність господарювання, пріоритетність інтелектуального капіталу, соціально орієнтована економіка, змушують підприємства України шукати нові способи

використання існуючих шляхів підвищення ефективності власної діяльності. Одним з таких шляхів є залучення інвестицій та здійснення самостійних капіталовкладень. Як зазначено у [4] інвестиції в основний капітал у січні-вересні 2010 р. скоротилися на 2,9% порівняно з попереднім роком. Зокрема, у металургійній галузі обсяг інвестицій за вказаний період скоротився на 32,3%, у машинобудуванні – на 6,1%, у переробній промисловості – на 13,1%, у торгівлі – на 27,5%. Головним джерелом фінансування оновлення матеріально-технічної бази і досі залишаються власні кошти підприємств та організацій. При цьому рівень власного інвестування у основні виробничі фонди капіталомістких підприємств надзвичайно низький. У деяких випадках він складає менше однієї гривні на гривню балансової вартості основних засобів. Скоротився і обсяг прямих іноземних інвестицій у промисловість України за 2010 р. на 20% порівняно з 2009 р.

Все це свідчить про необхідність докорінного перегляду на підприємствах України, принципів функціонування, які повинні бути орієнтовані на зовнішнього, по відношенню до підприємств, інвестора, урахувати усі правові та економічні можливості співпраці з ним. Менеджмент вітчизняних підприємств повинен ґрунтуватися на принципово нових підходах до нарощення та використання власного інвестиційного потенціалу. Тому розв'язання проблеми ефективного управління інвестиційним потенціалом підприємств України в умовах модернізації економіки є надзвичайно актуальним та своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Управлінню інвестиційними потоками на вітчизняних підприємствах, оцінці інвестиційної привабливості проектів, управлінню інвестиційним потенціалом підприємств, розвитку теорії інвестицій присвятили свої наукові праці такі вітчизняні вчені, як О. Амоша, Є. Бельтюков, З. Варналій, М. Войнаренко, А. Гальчинський, В. Геєць, В. Дорофійенко, Я. Жаліло, С. Ілляшенко, Є. Лапіна, В. Семиноженко, О. Федоніна, Д. Черваньов, О. Ястремська та інші.

Слід відмітити достатній рівень вивченості питання, яке висвітлюється у даній роботі. Однак, враховуючи динамічність змін, які відбуваються у економічному середовищі, появу нових теорій та методик аналізу і планування теоретичні та методичні засади управління інвестиційним потенціалом підприємств України потребують постійного удосконалення та розвитку. Зокрема, на нашу думку, не достатньо вивченим залишається вплив фактору інтелектуальної власності на рівень інвестиційного потенціалу, який вимагає не тільки теоретичного обґрунтування, але й розробки методичних підходів оцінки та прогнозування. Не розвинуті теоретичні основи управління інвестиційним потенціалом з урахуванням рівня екологічної безпеки та рівня соціальної лояльності підприємства. На цій основі потребує перегляду сутність поняття «інвестиційний потенціал». Удосконаленню підлягають шляхи нагромадження інвестиційного потенціалу та методи оцінки цього процесу з урахуванням принципів інноваційної економіки.

Мета статті. Таким чином, метою досліджень, результати яких викладено у даній статті, є розвиток теоретичних основ управління інвестиційним потенціалом підприємств України для підвищення його ефективності. Для досягнення поставленої мети під час дослідження було вирішено такі задачі: уточнено зміст поняття «інвестиційний потенціал підприємства», розвинуто теоретичні основи оцінки ефективності управління інвестиційним потенціалом підприємства, запропоновано підхід до ранжування секторів економіки згідно показників інвестиційного потенціалу підприємств.

Викладення основного матеріалу. Управління інвестиційним потенціалом підприємства складається з двох основних завдань: управління процесом нарощення інвестиційного потенціалу та управління процесом його використання. При цьому рівень загальної фактичної ефективності управління зазначеними процесами (E) можна виразити відношенням використаного інвестиційного потенціалу підприємства (BIP) до нарощеного (HIP):

$$E = \frac{ВІП}{НІП} \quad (1)$$

Якщо показник ефективності управління інвестиційним потенціалом підприємства згідно (1) менше одиниці, то це свідчить про наявність не використаного інвестиційного потенціалу та про необхідність розробки додаткових управлінських заходів. Якщо значення цього показника близько до одиниці, то управління інвестиційним потенціалом на підприємстві ефективне.

У економічній літературі існує чимало визначень поняття «інвестиційний потенціал» підприємства, які об'єднані загальною ідеєю наявності у підприємства можливостей до створення нових можливостей на основі внутрішніх або зовнішніх, вихідних або вхідних інвестицій. Слід відмітити, що залежно від економічного напрямку досліджень автори надають поняттю «потенціал підприємства» прикладний характер. Наприклад, з точки зору економічної теорії потенціал підприємства – це його можливість максимально задовольняти потреби суспільства, які постійно змінюються, з точки зору маркетингу – це ринковий потенціал, як можливість використовувати усі сучасні інструменти маркетингу, з точки зору економіки підприємства – це економічний потенціал, як сукупність усіх наявних ресурсів та можливостей, у т.ч. й інвестицій [3].

Що стосується інвестиційного потенціалу підприємства, то у працях вчених зустрічаються різні підходи до його принципового розуміння. З одного боку, він трактується, як процес здійснення інвестиційної діяльності, тобто вкладення капіталу [1,5]. З іншого боку, під інвестиційним потенціалом розуміють можливості підприємства прийняти інвестиції та примножити капітал [2]. У [5] це поняття позначено, як «інвестиційна привабливість». На нашу думку, між наведеними підходами різниця дуже невелика та не очевидна. Якщо говорити про інвестиційний потенціал підприємства, тільки як про вкладення капіталу, яке може бути спрямоване за межі підприємства та у його внутрішню систему, то спостерігається наступне явище. По-перше, інвестування у внутрішню систему підприємства обмежується виключно власними інвестиціями підприємства, а, по-друге, інвестиційна діяльність перетворюється на основний вид діяльності. Насправді, джерелом живлення внутрішніх систем підприємства є не тільки власні, але й залучені інвестиційні ресурси, і при оцінці результативності інвестиційної діяльності проявляється синергетичний ефект від інвестиційного потенціалу та від інвестиційної привабливості. Також основним видом діяльності виробничого підприємства є виробництво, а процеси здійснення інвестиційної діяльності у зовнішні об'єкти повинні мати виключно виробничий, а не портфельний характер, щоб не перетворитися на фінансові операції. Тоді до визначення «інвестиційного потенціалу» треба вносити уточнення щодо мети вкладення інвестицій.

Якщо, навпаки, розглядати «інвестиційний потенціал», як тільки вхідні інвестиційні потоки, то виникає наступне протиріччя. У ситуації, коли підприємство вкладає власні кошти у власне виробництво воно водночас реалізує інвестиційний потенціал та інвестиційну привабливість.

На основі вищенаведеного можна скласти матрицю інвестиційного потенціалу (привабливості) підприємства (табл. 1).

До того, на нашу думку, в управлінні інвестиційним потенціалом підприємства не має значення чийми коштами воно тимчасово розпоряджається, своїми або запозиченими, головне, щоб у результаті такого розпорядження був очікуваний ефект.

Тому внаслідок того, що розмежування понять «інвестиційний потенціал» та «інвестиційна привабливість» підприємства є достатньо неоднозначним, на нашу думку, більш справедливим є третій підхід до визначення інвестиційного потенціалу, який полягає у інтеграції першого та другого підходів [3].

Таблиця 1

Матриця поняття «інвестиційний потенціал (привабливість) підприємства»

	Джерело інвестицій - підприємство	Джерело інвестицій – зовнішній суб'єкт
Напрямок інвестицій – внутрішня система підприємства	Інвестиційний потенціал / привабливість	Інвестиційна привабливість
Напрямок інвестицій – зовнішній об'єкт	Інвестиційний потенціал	-

Таким чином, на основі існуючої ідеї комбінування понять інвестиційної привабливості та потенціалу, останній можна визначити, як можливості створення нових можливостей внаслідок використання інвестицій незалежно від джерела їх походження. Саме таке розуміння інвестиційного потенціалу підприємства певною мірою відповідає принципам сталого розвитку економіки, однак потребує деяких уточнень. Здебільшого у науковій літературі інвестиційний потенціал підприємства розглядається у економічній площині, тобто аналізуються можливості виробництва та реалізації більшої кількості існуючих або якісно нових благ, прибуток від яких являє собою додаткові нові можливості.

Однак, на нашу думку існуюча економічна площина розуміння інвестиційного потенціалу підприємства повинна бути доповнена екологічною та соціальною, що відповідає ідеї сталого розвитку. На цій основі поняття «інвестиційного потенціалу» підприємства можна уточнити, як можливості до створення нових екологічно безпечних, соціально лояльних та економічно вигідних можливостей внаслідок використання інвестицій незалежно від джерела їх походження.

Наведена теоретична основа розуміння сутності інвестиційного потенціалу підприємства дозволяє обґрунтувати інвестиційні ранги секторів у структурі економіки. Так, найвищий рівень наявних можливостей до створення нових екологічно безпечних, соціально лояльних та економічно вигідних можливостей має сектор продукування знань, тобто науково-дослідні установи та університети. Наступні ранги інвестиційного потенціалу мають сфера надання послуг та виробництво матеріальної продукції.

Підкреслимо, що до уваги взято усереднені випадки. Наприклад, процес продукування знань може бути екологічно небезпечним: процес дослідження роботи колайдера, отримання нових знань методом руйнації. До того результати наукових досліджень можуть виявитися соціально агресивними, якщо йдеться, наприклад, про зброю. Однак, при коректно поставлених перед наукою цілях з точки зору екологічної безпеки, соціальної лояльності та економічної вигоди, фундаментальні та прикладні відкриття створюють базові можливості розвитку у планетарному масштабі. У сфері послуг, в середньому не спостерігається втручання у природу та створення екологічної небезпеки, хоча деякі послуги можуть бути соціально шкідливими. Наприклад, ігорний бізнес, продаж алкогольних та тютюнових виробів підліткам тощо. Сектор виробництва в середньому завжди екологічно небезпечний, тому що отримання матеріальних ресурсів потребує втручання у природу. До того у сучасних умовах кожен промисловий об'єкт несе у собі потенційну загрозу техногенних аварій. У більшості випадків виробнича сфера є соціально лояльною, оскільки підприємства виготовляють продукцію, спрямовану на задоволення першочергових потреб людей, за виключенням виробництва шкідливих для здоров'я людей продуктів.

Однак, рівень цього інвестиційного потенціалу підприємств повинен бути зважений на час, за який його можна реалізувати. Адже деякі наукові відкриття робились протягом століть. Водночас організація дрібного бізнесу у сфері послуг може зайняти час до одного

року. Внаслідок чого можна зробити висновок про необхідність введення відносного показника – коефіцієнту використання інвестиційного потенціалу за одиницю часу ($K_{ВІП}$):

$$K_{ВІП} = \frac{НІП}{T} \quad (2)$$

де $НІП$ - нарощений інвестиційний потенціал підприємства, ум.од.; T - час, за який прогнозується отримання нових можливостей в результаті реалізації нарощеного потенціалу підприємства, од. часу.

За допомогою цього показника можна спрогнозувати відносну ефективність управління інвестиційним потенціалом підприємств, яка покаже яку частку інвестиційного потенціалу підприємства можна використати протягом одиниці часу.

Якщо проаналізувати спроможність секторів економіки створювати та використовувати нові можливості для подальшого розвитку та зростання, які б відрізнялись екологічною безпекою, соціальною лояльністю та економічною вигідністю згідно відповідних показників, то ми отримуємо такі результати.

Таблиця 2

Ранжування секторів економіки за показниками нарощеного та використаного інвестиційного потенціалу підприємств

Ранг	За показником нарощеного інвестиційного потенціалу	За показником коефіцієнта використання нарощеного інвестиційного потенціалу за одиницю часу
I	Галузь продукування знань	Сфера послуг
II	Сфера послуг	Виробництво
III	Виробництво	Галузь продукування знань

Як видно з табл. 2, якщо за показником нарощеного інвестиційного потенціалу, як можливості створювати нові екологічно безпечні, соціально лояльні та економічно вигідні можливості, найвищий ранг мають підприємства галузі продукування знань, то за показником використання цього потенціалу за одиницю часу, вона посідає останнє місце внаслідок довготривалої перспективи ведення наукових досліджень.

Таким чином, незалежно від того, які інвестиційні потоки (вхідні або вихідні, внутрішні або зовнішні) складають його інвестиційний потенціал, принципи його ефективного управління залишаються однаковими та полягають у прагненні найбільшого рівня використання нарощеного інвестиційного потенціалу, найбільшого рівня нарощеного потенціалу зваженого на час його використання, а також врахування екологічної та соціальної складових поряд з економічною у визначенні інвестиційного потенціалу підприємства.

Висновки. Таким чином, на основі викладеного матеріалу щодо теоретичних основ підвищення ефективності управління інвестиційним потенціалом підприємств України можна зробити наступні висновки.

Для врахування принципів концепції сталого розвитку, уникнення протиріч у розмежуванні понять «інвестиційний потенціал» та «інвестиційна привабливість», поняття «інвестиційний потенціал підприємства» необхідно визначати, як можливість створення нових можливостей, які відрізняються своєю екологічною безпечністю, соціальною лояльністю та економічною вигідністю, на основі використання інвестицій незалежно від джерела їх походження.

Розвинуті теоретичні основи оцінки ефективності управління інвестиційним потенціалом підприємства полягають в обґрунтуванні необхідності використання двох

показників: рівня використаного інвестиційного потенціалу підприємства у загальному нарощеному інвестиційному потенціалі, коефіцієнта використання нарощеного інвестиційного потенціалу за одиницю часу.

На основі вищенаведених п. 1, 2 стає можливим ранжування секторів економіки згідно показників інвестиційного потенціалу підприємств, які до них відносяться. Аналіз прогнозних управлінських рішень щодо реалізації інвестиційного потенціалу підприємства за двома показниками дає протилежні результати, чим створює умови для вірогідного ефективного управління.

Обраний напрям досліджень має перспективи подальших розвідок. Зокрема, представляється доцільним дослідження факторів впливу на рівень інвестиційного потенціалу підприємства, використання синергетичного підходу до визначення результативності їх впливу та інше.

Використана література:

1. Гриньова, В. М. Інвестування / В. М., Гриньова // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com.ua/12560607/investuvannya/vikoristannya_investitsiy.
2. Дідух, С. М., Принципи побудови системи оцінки інвестиційного потенціалу підприємств / С. М., Дідух // Електронне фахове видання «Ефективна економіка» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=48>.
3. Литюга, Ю. В. Інвестиційний потенціал підприємства: формування та розвиток: автореф. дис. к-та е. наук: 08.00.04 / Київ. нац. економ. ун-т ім. В. Гетьмана. – Київ, 2009. – 20 с.
4. Модернізація України – наш стратегічний вибір : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К., 2011. – 416 с.
5. Фролова, Г. І. Проблеми формування інвестиційного потенціалу України / Г. І., Фролова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2010. – № 2(10). – С. 47-51. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vbumb/2010_2/7.pdf.

Рецензію на статтю дав д.е.н., проф. В. В. Дорофієнко